

Бубнов І.В.
к. іст. н., доцент
Одеський державний екологічний університет, Україна
igorbubnov@mail.ru

ПЛАГІАТ В ОСВІТНІЙ СФЕРІ ТА ЗАСОБИ ЩОДО ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Актуальність теми визначається широким розповсюдженням явища плагіату в науково-освітній сфері сучасної України та фактичною відсутністю системних державних заходів щодо його подолання. Лише останнім часом стала проявлятися реальна нормативно-законодавча ініціатива з боку Міністерства освіти і науки України в контексті боротьби із плагіатом. Зокрема, у відповідності з Законом України «Про вищу освіту» №1556-VII від 01.07.2014 р. одним із найважливіших зобов'язань вищих навчальних закладів в аспекті забезпечення якості освітньої діяльності мають стати заходи щодо запобігання та виявлення академічного плагіату. Законом також передбачена можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності осіб, що виявилися порушниками цієї правової норми [1, ст.2004]. Можна констатувати про певні досягнення з імплементації норм цього закону в аспекті виявлення академічного плагіату в дисертаційних роботах та відповідальності дисертантів і спеціалізованих рад при виявленні таких фактів, але негативна практика використання плагіату в студентських роботах поки що залишається без належної уваги.

Метою цього дослідження є теоретичне обґрунтування деяких практичних рекомендацій по боротьбі із плагіатом в українському освітньому просторі.

На складність, різноманіття прояву та причини явища плагіату в освітній сфері України неодноразово вказувалося, в тому числі і автором цього дослідження, у попередні роки [2]. Але відсутність у минулі часи системних підходів у визначенні й оцінці плагіату у науково-навчальному процесі та чітко виписаних правових наслідків його виявлення об'єктивно стримували вітчизняні виші у виробленні відповідних інструментів щодо запобігання цього явища. Це призводило до того, що заходи боротьби з плагіатом у вітчизняній

освітній сфері у попередній період набували переважно фрагментарного, хаотичного та певною мірою самодіяльного характеру.

Слід зазначити, що у глобальному масштабі боротьба із цим явищем спочатку набула суто технологічного характеру – дуже динамічно стали з'являтися он-лайн сервіси по боротьбі із плагіатом. Одним із найбільш популярних серед таких сервісів і на сьогодні ще залишається «TurnItIn». Програма, закладена в його основу, дозволяє створювати цифровий портрет вхідного тексту, а потім порівнює його зі зразками власної бази даних, а також мільйонами інших інтернет-ресурсів.

Починаючи з 2005 року аналогічний сервіс з'явився і на пострадянському Інтернет-просторі (antiplagiat.ru), а згодом була розроблена ціла низка програмних комплексів, щодо виявлення плагіату в україно- і російськомовних текстах (Advego Plagiatius, Miratools, Content Analyser II, Istio, Plagiat-inform). Але ефективне застосування цих програмних продуктів потребує значних матеріальних витрат щодо їх придбання, налагодження та комерційного використання. Окрім того, незважаючи на досить велику кількість існуючих систем, жодну з них не можна розглядати як універсальний засіб перевірки на плагіат. Головний недолік більшості з них – спрямованість пошуку або на власну локальну базу, або на мережу Інтернет; необхідність комплексного застосування; відсутність належного рівня володіння та досвіду використання відповідних технологій з боку більшості викладачів вишів тощо.

Ефективне застосування зазначених програмних продуктів також зіштовхується з низкою інших труднощів.

Перш за все, це проблема певних матеріально-фінансових витрат щодо придбання, налагодження та комерційного використання подібних систем. Лише за наявності необхідного технічного обладнання, комерційних версій відповідних програмних продуктів та належного штату спеціалістів з обслуговування комп'ютерних систем можна розраховувати на високі результати роботи. Означена проблема, до речі, певною мірою може бути вирішена через об'єднання зусиль декількох вузів, які б погодилися на

встановлення цих систем. Окрім зменшення розміру відповідних витрат можна б було забезпечити створення спільної бази даних студентських робіт та добиватися зростання престижу кожного з таких вузів.

По-друге, має бути радикально змінена логіка організаційно-методичної роботи викладачів у навчальному закладі. Зокрема, у відповідних підрозділах вишів мають бути сформовані електронні бази даних студентських робіт, аби реалізувати можливість їхнього комп'ютерного порівняння. Це має забезпечити більшу вибагливості від викладачів при прийомі студентських робіт і, разом з тим, спонукати студентів до більшої вмотивованості у пошуку самостійних підходів у розв'язанні навчальних завдань.

Однак системна боротьба із плагіатом – це питання далеко не тільки технологічне. Завдання зазначених технологій і сервісів – виключити найперший, самий масовий рівень – грубий і банальний copy-paste. Застосування подібних систем дозволяє викладачу заощадити масу часу та концентруватися на аналізі дійсно авторських думок та ідей. Переважна більшість робіт, які успішно проходять через цей фільтр, як правило, вже являють собою результат хоч якоїсь розумової діяльності студента.

Але зайве захоплення зазначеними технологіями та покладання на них як на панацею у протистоянні плагіату є дуже небезпечним. Адже будь-яка студентська робота є запозиченням і компіляцією вже за визначенням – це дослідження чужих думок і вибудовування їх у логічне викладення матеріалу відповідно до навчального завдання. Тому технічний моніторинг роботи обов'язково має бути доповнений індивідуальною роботою викладача щодо виявлення ступеня легітимності запозичень; аналізу наданого матеріалу на плагіат змістовно, у первісній розумінні цього терміну; визначення цінності роботи та її оцінки. Все це потребує дуже копіткої роботи викладача і серйозних витрат його часу, що, безумовно, має бути врегульовано і регламентовано відповідними нормативними актами.

По-третє, за умов значного збільшення обсягу самостійної роботи студентів і відповідного зростання кількості різноманітних робіт, що вони

мають виконувати, мабуть слід розглянути питання щодо радикального перегляду вимог щодо виконання таких робіт і, перш за все, на предмет скорочення їх розміру. Одне лише скорочення розмірів курсових робіт до обсягу 2 тис. знаків у справі боротьби із плагіатом може принести більше користі, аніж використання вищерозглянутих технічних засобів.

З метою ефективної протидії плагіату кожен ВНЗ має включити до своєї нормативної бази відповідне Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату. На нашу думку, цей нормативний документ обов'язково має містити наступні позиції: чітке визначення фундаментальних понять «автор», «авторське право», «парафраза», «плагіат»; детально вписаний порядок використання авторських творів у письмових роботах; перелік дисциплінарних санкції у разі виявлення академічного плагіату; механізми реагування посадових осіб на виявлені випадки плагіату тощо.

Це Положення має передбачувати і здійснення заходів щодо поінформування як студентів, так і науково-педагогічних працівників навчального закладу про відповідальність щодо порушення вимог цього нормативного документа. Серед таких заходів могли б стати, наприклад: розроблення та розповсюдження стислої пам'ятки про сутність та види прояву плагіату; підписання стандартної письмової заяви про відповідальність за плагіат, якою б засвідчувався факт ознайомлення з відповідним Положенням, розуміння і згода з тими наслідками, які може потягнути за собою виявлення плагіату.

Таким чином, лише за наявності волі, бажання та здійснення відповідних системних комплексних заходів технологічного та організаційно-методичного характеру у справі протидії явищу плагіату можна добитися необхідного результату.

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004

2. Бубнов І.В., Халілова-Чуваєва Ю.О. До питання про запобігання комп'ютерному плагіату у навчальному процесі// Матеріали XVII Міжнародної наук-методичної конференції «Управління якістю підготовки фахівців». ОДАБА, 19-20 квітня 2012, Одеса, 2012. Ч.1. – С.16-17; Бубнов І.В. До проблеми плагіату в освітньому процесі// Збірник тез доповідей Всеукраїнської наук.-практичної конференції «Управління якістю підготовки фахівців» 13-14 лютого 2013, Одеса: «Екологія», 2013. – С.4-5; Анісімова С.В. Студентський плагіат як перешкода ефективної підготовки спеціалістів// Збірник тез доповідей Всеукраїнської наук.-методичної конференції «Управління якістю підготовки фахівців» 11-12 березня 2015, Одеса: «ТЕС», 2015. – С.3-4.